

Museumbeleid Provincie Utrecht 2021-2025
'Beter in Verbinding'

*een kwalitatieve evaluatie
december 2024*

Inhoud

MUSEUMBELEID PROVINCIE UTRECHT 2021-2025.....	1
'BETER IN VERBINDING'	1
EEN KWALITATIEVE EVALUATIE.....	1
INLEIDING	3
BASIS VAN HET PROVINCIALE MUSEUMBELEID	3
DOEL VAN HET PROVINCIALE MUSEUMBELEID.....	4
AANPAK VAN DE EVALUATIE	4
STICHTING SAMENWERKENDE KASTEELMUSEA	5
RAPPORTAGEOPBOUW	5
EVALUATIE AAN DE HAND VAN DE BELEIDSDOELEN.....	6
BELEIDSDOEL 1: STERKE EN TOEKOMSTBESTENDIGE MUSEA.....	6
BELEIDSDOEL 2: INCLUSIEVE EN TOEGANKELIJKE MUSEA.....	9
BELEIDSDOEL 3: HET VERHAAL VAN DE PROVINCIE UTRECHT COMPLEET EN ZICHTBAAR.	12
ROL VAN PARTNERINSTELLING LEU	12
AANBEVELINGEN PROVINCIALE MUSEUMBELEID.	14
COLOFON	15

Inleiding

De beleidsperiode van het huidige museumbeleid van de provincie Utrecht, 'Beter in verbinding', eindigt in 2025. Om de effectiviteit van het beleid te beoordelen en inzicht te krijgen in de aandachtspunten voor het opvolgende beleid, werd een compacte kwalitatieve evaluatie uitgevoerd. Deze evaluatie is gebaseerd op gesprekken met vertegenwoordigers van Utrechtse streek- en kasteelmusea en Landschap Erfgoed Utrecht (LEU).

De evaluatie richt zich op de effectiviteit, het bereik, de impact en de uitvoering van het beleid, in relatie tot de drie centrale beleidsdoelen van het museumbeleid:

- sterke, toekomstbestendige musea
- inclusieve en toegankelijke musea
- het verhaal van de provincie Utrecht compleet en zichtbaar

Basis van het provinciale museumbeleid

Voorafgaand aan de ontwikkeling van het provinciale museumbeleid werden in 2021 door middel van een quick scan de behoeften van de musea in kaart gebracht. De volgende onderwerpen kwamen daaruit naar voren:

- Organisatie en bedrijfsvoering: musea worden voornamelijk financieel ondersteund door gemeenten, maar de bedrijfsvoering is kwetsbaar, vooral door afhankelijkheid van vrijwilligers. Er is behoefte aan praktische cursussen, bijvoorbeeld in bedrijfsvoering en het gebruik van social media.
- Vernieuwing: musea willen hun collecties vernieuwen en nieuwe verhalen vertellen die aansluiten bij de actualiteit en een breder publiek aanspreken. Hiervoor is er behoefte aan subsidies voor grotere projecten, wat ook vaak andere fondsen aantrekt.
- Publieksbereik en marketing: musea vragen om ondersteuning in marketing om een groter publiek te bereiken. Gezamenlijke campagnes hebben bewezen effectief te zijn, en musea zien kansen in het combineren van bezoeken met wandel- en fietsroutes.
- Netwerk en deskundigheidsbevordering: er is behoefte aan meer samenwerking tussen musea, vooral binnen concrete projecten.
- Het Verhaal van Utrecht: musea zien kansen om verhalen in samenhang te vertellen en meer doorverwijzing tussen musea mogelijk te maken. Digitalisering wordt gezien als noodzakelijk voor grotere zichtbaarheid van de musea, ook buiten reguliere openingstijden.

Daarnaast werden de belangrijkste maatschappelijke trends en ontwikkelingen in beeld gebracht, zoals:

- Het Verdrag van Faro: dit verdrag benadrukt de maatschappelijke waarde van erfgoed en het recht van iedereen om bij te dragen aan het bewaren en doorgeven van erfgoed.
- Inclusie en meerstemmigheid: musea moeten verschillende perspectieven in hun verhalen opnemen en een meerstemmige benadering hanteren om ervoor te zorgen dat iedereen zich

welkom voelt. Immaterieel erfgoed moet een centrale plaats krijgen in de collecties, en musea dienen inclusiever te worden om hun draagvlak te behouden, ook voor mensen met een beperking.

- Vrijwilligers: vrijwilligers zijn essentieel voor de werking van veel musea, maar er is een vergrijzing van de vrijwilligerspopulatie. Het is belangrijk nieuwe vrijwilligers aan te trekken om de continuïteit van de musea te waarborgen.
- Leefomgeving en identiteit: mensen voelen zich verbonden met plaatsen die betekenis voor hen hebben. Dit versterkt de waarde van erfgoed als verbindende factor in de samenleving.

Op basis van de aangegeven behoeften van musea en deze maatschappelijke trends en ontwikkelingen werd het provinciale museumbeleid 'Beter in Verbinding' geformuleerd.

Doel van het provinciale museumbeleid

Het doel van dit beleid is het versterken en toekomstbestendig maken van de museale sector in de provincie Utrecht. Door musea te ondersteunen bij het vernieuwen van hun exposities, collecties en programmering, zodat het erfgoed toegankelijker en relevanter te maken voor een breed en divers publiek. Het beleid richt zich op het bevorderen van samenwerking tussen musea, het vergroten van de zichtbaarheid van het Utrechtse erfgoed, het samenhangend vertellen van het 'Verhaal van Utrecht' en het stimuleren van innovatie in zowel de inhoud als de presentatie van de collecties. Daarnaast ligt er nadruk op het bevorderen van inclusie. Het beleid ondersteunt musea met financiering, netwerken en gezamenlijke marketing, en draagt bij aan de verbetering van de digitale en fysieke toegankelijkheid van de musea.

Aanpak van de evaluatie

Het museumbeleid werd in 2023 door middel van een breed uitgezette enquête gemonitord. De resultaten van die enquête worden in deze evaluatie nader onderzocht aan de hand van een aantal verdiepende gesprekken met musea en met Landschap Erfgoed Utrecht (LEU). Die gesprekken (interviews) vonden plaats aan de hand van een vooraf gedefinieerde vragenlijst, afgeleid van de beleidsdoelen van het museumbeleid. Die beleidsdoelen vormen het beoordelingskader van de evaluatie.

In overleg met de opdrachtgever vonden gesprekken plaats met vertegenwoordigers van Stadsmuseum Woerden, Museum Spakenburg, Volksbuurtmuseum Utrecht, Museum Flehite, Kasteel Amerongen, Museumwerf Vreeswijk en Stadsmuseum Rhenen, Boerderijmuseum Vredegoed reageerde via een mail met een korte beantwoording van de vragen.

Uitgangspunt voor de gesprekken was om inzicht in de effectiviteit van het provinciale beleid te krijgen. In concrete gevallen van het verkrijgen van een subsidie of deelname aan een netwerk was dat effect goed grijpbaar. In veel gevallen echter bleek het voor de musea lastig om aan te geven wat nu precies de invloed van het provinciale beleid was in hun handelen en activiteiten. En dat is begrijpelijk. De pijlers van het beleid (de behoeften van musea en maatschappelijke trends en ontwikkelingen) zijn onderdeel van het bestaan en dagelijkse werk van musea, en worden bovendien ook door gemeenten, rijk en fondsen als richtingen en kaders gehanteerd. Het is daarom belangrijk te realiseren dat de provincie onderdeel is van een breed onmisbaar systeem, de ondersteunende motor voor de culturele sector. En zo zien de

geïnterviewde musea dat ook. Het provinciale museumbeleid wordt gezien als een belangrijke steun in de rug en het contact met de provincie wordt ervaren als laagdrempelig, constructief en positief.

Stichting Samenwerkende Kasteelmusea

Binnen de provincie Utrecht werkt een aantal kasteelmusea samen binnen de Stichting Samenwerkende Kasteelmusea (SSK). Op verzoek van de provincie formuleert de SSK momenteel een inhoudelijke visie op de volgende beleidsperiode, op basis waarvan de provincie eventuele subsidiebijdrage aan de stichting zal afwegen. De rol van de SSK binnen het huidige museumbeleid maakt daarom geen onderdeel uit van deze evaluatie.

Rapportageopbouw

De terugkoppeling van de evaluatieresultaten wordt geclusterd aan de hand van de drie hoofddoelen van het museumbeleid. Deze hoofddoelen dienen als basis voor zowel de reflectie en evaluatie als voor de conclusies. De rapportage wordt afgesloten met aanbevelingen voor opvolgend beleid.

Evaluatie aan de hand van de beleidsdoelen

Beleidsdoel 1: Sterke en toekomstbestendige musea.

Het provinciale museumbeleid wil de museale sector sterker en toekomstbestendiger te maken. Dit wordt bereikt door vernieuwingsprojecten (exposities, collecties en programmering) met een subsidieregeling te ondersteunen. De provincie bouwt daarnaast een stevig netwerk op tussen musea en stimuleert samenwerking, ook met grote musea, om kennis te delen. Daarnaast biedt de provincie ondersteuning bij gezamenlijke marketing en advisering en inzet van Landschap Erfgoed Utrecht en van het Erfgoed Expert Team bij uiteenlopende vraagstukken. Het gewenste resultaat is dat musea goed verbonden zijn, kennis uitwisselen, openstaan voor samenwerking, zichtbaar zijn voor een breed publiek en functioneren als plekken van verbinding tussen heden en verleden.

1.1. Vernieuwing

De provinciale subsidieregeling 'Versterking streek- en kasteelmusea' ondersteunt de beoogde vernieuwing van musea. Voor de geïnterviewde musea die hiervan gebruik maakten (Stadsmuseum Woerden, Volksbuurtmuseum Utrecht) maakte de provinciale bijdrage voor het slagen van hun projecten, in beide gevallen een nieuwe vaste presentatie, alle verschil. De substantiële bijdragen van de provincie hadden een aanjagend effect op de fondsenwerving waardoor ook de kwaliteit van de beoogde vernieuwing kon worden gerealiseerd.

- Stadsmuseum Woerden verbindt het verleden en het heden in Woerden in de nieuwe vaste presentatie 'Het verhaal van Woerden', waaraan de provincie met een bijdrage van circa € 125.000 bijdroeg. Met de expositie verbreedt het museum het vertellen van het lokale verhaal, door aansluiting te vinden bij actuele ontwikkelingen en nieuwe gemeenschappen. Hiervoor experimenteerde het museum met vormen van participatie, ook bij de uitwerking van tijdelijke exposities, als uitvloeisel van de nieuwe vaste presentatie.
- In december 2023 heropende het Volksbuurtmuseum Utrecht na een grondige verbouwing, waarbij de presentatie is vernieuwd om een meer samenhangende en interactieve ervaring te bieden. Aan de vernieuwing droeg de provincie met een vernieuwingssubsidie van bijna 200.000 euro bij, de helft van de totale begroting. Dit bedrag fungeerde als aanjager om extra middelen vanuit fondsen binnen te halen. Het museum baseerde expositie op de verhalen van 250 wijkbewoners. De herinrichting van het Volksbuurtmuseum heeft een grote impact gehad. Het museum verwelkomde de afgelopen tijd ca. 18.000 bezoekers, een aanzienlijke stijging ten opzichte van de voorgaande 9.000-10.000 bezoekers per jaar. En de stijging zet door.

De subsidieregeling blijkt in beide gevallen zeer effectief te zijn toegepast en zowel te hebben geleid tot vernieuwde presentaties, lokale betrokkenheid, nieuwe verhaalperspectieven, diverser en ook groter bereik.

De aanvraagprocedure voor het verkrijgen van het provinciale subsidie werd wel als complex en lastig ervaren, met name door de vereiste gedetailleerde begrotingsstructuren.

Ook bij andere musea vindt de afgelopen tijd vernieuwing plaats, waarbij gebruik werd gemaakt van provinciale erfgoedsubsidies, van gemeentelijke subsidies en/of bijdragen van fondsen. Het provinciale museumbeleid droeg op verschillende manieren aan die vernieuwingen bij: door kennisuitwisseling op netwerkbijeenkomsten, door versterking van het netwerk zelf waardoor het bellen van een collega voor advies makkelijker werd of door het betrekken van LEU als ondersteuningsorganisatie.

- Museum Spakenburg presenteerde een succesvolle tentoonstelling over Spakenburgse klederdracht, waarbij 35 lokale kunstenaars uit het dorp actief betrokken waren, wat leidde tot een uitstekend lokaal bereik. Dit is van groot belang, aangezien de markt voor groepsreizen – een belangrijke doelgroep voor het museum vóór de coronamaatregelen – is ingestort. De meeste bezoekers komen nu uit de regio, met een groeiend aantal familie- en bedrijfsbezoeken. Verjonging van het publiek, vooral lokaal, vormt een belangrijke uitdaging voor het museum. Ook het nijpende tekort aan vrijwilligers wordt als een zorg voor de toekomst beschouwd. Het museum bereidt momenteel een subsidieaanvraag voor de herinrichting van het buitenterrein, vanuit het provinciale museumbeleid.
- Museum Flehite ontwikkelde tentoonstellingen over actuele thema's in samenwerking met vernieuwende partners, zoals de expositie 'De Stad en het water', mede gesubsidieerd door de provincie (vanuit Erfgoed). Hiermee onderstreept het museum zijn maatschappelijke rol. Het museum werkt verder aan een expositie over voedsel, waarbij randprogrammering (lezingen, workshops, etc.) steeds belangrijker wordt. Deze werkwijze is intensief en vraagt veel mensen, tijd en geld. De vernieuwde aanpak heeft geleid tot meer bezoekers, vooral gezinnen met kinderen uit de regio, en heeft tevens gezorgd voor een verjonging van het publiek.
- Stadsmuseum Rhenen vernieuwde in de afgelopen jaren zijn vaste expositie en activiteitenprogramma. De vernieuwde collectie archeologie, stadsgeschiedenis en kunst trok dit jaar ruim 10.000 bezoekers, wat een vervijfvoudiging is sinds 2018.
- In Museumwerf Vreeswijk is er volop vernieuwingsenergie. De werf richt zich sterk op publieksbereik en heeft ambitieuze plannen voor de volledige vernieuwing van het museum. De provinciale subsidieregeling is daarbij van groot belang. De focus ligt op het uitdragen van de werelderfgoedstatus van de Hollandse Waterlinies, het relevant maken van geschiedenis in het heden en meer interactie met het publiek. Het museum signaleert een sterke terugval in groepsreizen, wat wordt gecompenseerd door een toename van lokale familiebezoeken en bedrijfsuitjes.

Inzet Erfgoed Expert Team

Het provinciale Erfgoed Expert Team (EET) werkt sinds een paar jaar niet alleen voor monumentenbezitters maar kan ook worden ingezet voor museale vraagstukken. Zo ontwikkelde het team voor Museumwerf Vreeswijk missie, visie en de kernbelofte op basis waarvan de Museumwerf zich wil profileren, en voor onder andere Kasteel Amerongen een verduurzamingsaanpak.

De rest van de geïnterviewde musea gaf aan het EET niet te kennen, niet goed vindbaar te vinden of niet goed te weten hoe en voor welke vraagstukken het team kan worden ingezet.

Conclusies 1.1 Vernieuwing:

- De provinciale subsidieregeling 'Versterking streek- en kasteelmusea' heeft een cruciale rol gespeeld in het realiseren van vernieuwing bij verschillende musea en heeft bewezen een aanjagende functie te vervullen voor fondsenwerving.
- Musea verbinden in nieuwe projecten steeds meer lokale geschiedenis met actuele maatschappelijke thema's, wat zorgt voor een breder publiek en relevantere tentoonstellingen.
- Na de vernieuwingsprojecten is soms een significante stijging in bezoekersaantallen gerealiseerd, wat aantoont dat de vernieuwing niet alleen inhoudelijke vooruitgang heeft geboekt, maar ook daadwerkelijk heeft bijgedragen aan een groter publiek.
- Ondanks de positieve effecten van de vernieuwing, wordt het gebrek aan middelen en het tekort aan vrijwilligers als obstakel ervaren binnen dergelijke projecten.
- In bijna alle vernieuwingsprojecten werd samenwerking gezocht met lokale gemeenschappen en/of nieuwe regionale samenwerkingspartners, wat heeft geleid tot een breder en diverser bereik, vooral lokaal, en de verbinding tussen het museum en de regio versterkt.
- De aanvraagprocedure voor de provinciale subsidie werd als complex en tijdrovend ervaren, vooral de gedetailleerde begrotingsstructuur wordt als obstakel gezien.
- Hoewel de inzet van het EET wordt gewaardeerd door musea die met het team samenwerkten, blijkt de bekendheid en vindbaarheid van het team onvoldoende.

1.2 Marketing

De provincie gaf opdracht voor de ontwikkeling en uitvoering van een marketingcampagne voor de streek- en kasteelmusea, zodat zij collectief werden ondersteund in zichtbaarheid en publieksbereik.

Uit de gesprekken met de musea blijkt dat er onvoldoende inzicht is in de opzet, uitvoering en effectiviteit van de marketingcampagne. Daarnaast geven ze aan niet over voldoende marketingkennis te beschikken om hierover een oordeel te vellen. Het belang van een goede collectieve marketing, mogelijk voor alle musea in de provincie, blijft voor hen evident. Het is echter moeilijk aan te geven of de huidige campagne succesvol is, aangezien dit specifiek publieksonderzoek vereist. Er lijkt een focus te zijn op het bereiken van vooral oudere bezoekers (de generatie die folders meeneemt), wat niet direct bijdraagt aan de gewenste publieksverjonging.

Conclusie 1.2 Marketing:

- Of de marketingcampagne effectief is, kan vanuit deze evaluatie niet goed worden vastgesteld. Wel wordt het nut van een collectieve marketingcampagne onverminderd omarmd.

1.3 Netwerk

Vanuit het provinciale museumbeleid bouwde de provincie het afgelopen jaar, samen met de streek- en kasteelmusea, een provinciaal netwerk op.

De geïnterviewde musea waarderen het provinciale netwerk voor streek- en kasteelmusea zeer vanwege de kennisdeling, de mogelijkheid om een 'kijkje in de keuken' bij collega's te krijgen en simpelweg om elkaar te leren kennen. Je belt dan net wat makkelijker voor collegiaal advies. De gezamenlijke

netwerkbijeenkomsten worden inhoudelijk als waardevol ervaren, al is niet ieder thema voor iedereen net zo interessant of relevant. Elk museum streeft er naar een vertegenwoordiger aan de bijeenkomsten te laten deelnemen. Wel klinkt de vraag of het niet denkbaar is het netwerk af en toe te verbreden tot alle musea in de provincie, dus inclusief de musea uit de stad Utrecht. Die vraag klinkt vooral bij de iets grotere streekmusea, die via het netwerk graag in contact komen met de grote musea uit de provincie.

Conclusies 1.3 Netwerk:

- Het netwerk en de netwerkbijeenkomsten worden zeer positief gewaardeerd, zowel vanwege de collegiale contacten als vanuit het oogpunt van kennisdeling.
- Er is een vraag of het netwerk af en toe breder kan worden getrokken, bijvoorbeeld door ook de musea uit de stad Utrecht te betrekken. Dit zou de samenwerking provinciebreed verder kunnen versterken en de relevantie van de netwerkbijeenkomsten vooral voor de iets grotere streek- en kasteelmusea kunnen vergroten.

Beleidsdoel 2: Inclusieve en toegankelijke musea.

Het beleid richt zich ook op inclusiviteit en de toegankelijkheid van musea. Dit betreft zowel betere (fysieke) toegankelijkheid voor bezoekers met een beperking, waarvoor een speciale subsidieregeling bestaat, als het toegankelijk maken van cultureel erfgoed voor diverse gemeenschappen. Er wordt specifiek aandacht besteed aan de verhalen van onderbelichte groepen en het betrekken van deze groepen in de collectieopbouw en tentoonstellingen. Het beleid moedigt musea aan om nieuwe perspectieven in hun presentaties toe te voegen en zich te richten op maatschappelijke relevantie, zodat bezoekers zich verbonden voelen met het erfgoed.

Tijdens netwerkbijeenkomsten wordt dit onderwerp met regelmaat geagendeerd. Daarnaast gaf de provincie in 2023 opdracht aan een kunstenaar om met de musea het gesprek aan te gaan over de sporen van slavernijgeschiedenis in hun collecties en hen op dit gebied gevraagd en ongevraagd te adviseren.

2.1: Immaterieel Erfgoed

Musea staan voor de uitdaging om hun collecties aan te vullen met verhalen en objecten van nieuwe erfgoedgemeenschappen, met als doel het Verhaal van Utrecht compleet te maken. Immaterieel erfgoed, zoals rituelen, tradities en ambachten, biedt een kans om bewoners en bezoekers actief te betrekken bij het behouden en vernieuwen van erfgoed. Musea kunnen deze vormen van erfgoed gebruiken om mensen te laten deelnemen en zo het erfgoed door te geven.

De geïnterviewde musea dragen op verschillende manieren bij aan de thema's diversiteit, inclusie en toegankelijkheid, wat resulteert in een breder en meer inclusief erfgoed. Het provinciale museumbeleid heeft hierbij een belangrijke rol gespeeld, onder andere door het verstrekken van subsidie, het agenderen van het thema tijdens netwerkbijeenkomsten en het faciliteren van de uitwisseling van ervaringen tussen musea onderling.

- Museum Woerden voegt met de vernieuwde expositie onderwerpen als nieuwkomersperspectieven, vluchtelingen, de gemeenschappen op defensie-eiland toe aan de verhalen die in het museum worden verteld. Er worden participatiemethodieken en story-

tellingprojecten in praktijk gebracht, er wordt veel georganiseerd met scholen en andere lokale instellingen en organisaties, maar een belangrijke conclusie is dat dergelijke nieuwe werkwijzen veel tijd en energie kosten. Elk nieuw contact moet ook worden onderhouden, bijvoorbeeld.

- Ook Museum Spakenburg zet in op actieve betrokkenheid van lokale gemeenschappen, ook van jongeren, maar ziet daarbij ook een nijpend vrijwilligerstekort.
- Het Volksbuurtmuseum ontvangt nu veel meer groepen, waaronder asielzoekers en mensen via welzijnsinstellingen. Door de toevoeging van een podcast-systeem in verschillende talen (Nederlands, Engels, Arabisch) is het museum toegankelijker geworden voor diverse doelgroepen, inclusief lokale bewoners en bezoekers uit het AZC. De traditionele koffieochtenden hebben daardoor ook een nieuwe impuls gekregen, en die ochtenden leveren bovendien weer nieuwe bewonersverhalen op. Veel volksbuurtverhalen en -objecten sluiten ook aan op de achtergrond van bijvoorbeeld asielzoekers. Het museum maakt gebruik van sleutelfiguren uit de wijk en welzijnsorganisaties om verhalen te verzamelen en verbindingen te leggen met verschillende groepen. Samen met de Stichting Emigratiegeneratie bereidt het museum een expositie voor. De koffieochtenden leveren nieuwe verhalen van nieuwe Nederlanders op. In schoolprogramma's vertellen oudere immigranten verhalen, die kinderen vervolgens weer verwerken in een kunstwerk. Het museum heeft, kortom, zijn maatschappelijke inbedding versterkt.
- Ook Museum Flehite versterkt bewust zijn maatschappelijke positie, met tentoonstellingen rondom actuele thema's en met nieuwsoortige partners. Hun bereik onder jongeren en gezinnen met kinderen wordt daardoor vergroot. Het museum werkt actief samen met lokale organisaties, zoals Amerpoort, en biedt speciale programma's voor mensen met een verstandelijke beperking. Er zijn ook gezamenlijke initiatieven zoals met de lokale dierentuin en andere instellingen om een breder publiek te betrekken, maar het blijft een uitdaging om de gemeenschappen te betrekken. Het is zeer arbeidsintensief werk voor relatief kleine groepen. Het museum doet verder mee aan een diversiteits- en inclusieprogramma, georganiseerd vanuit het Rijk.
- Op Kasteel Amerongen Museum Amerongen is de Faro-gedachte is leidend, waarbij de vrijwilligers de basis van het museum vormen. Het behoud van dit ecosysteem is essentieel, vooral gezien de dreigende afname van vrijwilligers. Het museum fungeert als een gemeenschap die zowel de vrijwilligers als de lokale bevolking ten goede komt, wat bijdraagt aan sociale cohesie. Het museum werkt ook samen met lokale partners, zoals het Tabaksteeltmuseum, en is betrokken bij projecten zoals de werkgroep 'koloniaal verleden'.
- Museumwerf Vreeswijk werkt met 90 vrijwilligers, en binnen kort met 24 meer. Museumwerf geeft aan vrijwilligers veel te bieden te hebben. Weliswaar is de werkdruk hoog, en zijn de meeste vrijwilligers oud, maar de sfeer is erg leuk, dus er is geen gebrek aan mensen. Het gevoel is: je wilt erbij zijn. Gemeenschapszin is hier dus leidend.

Conclusies 2.1 Immaterieel Erfgoed:

- Diversiteit, inclusie en toegankelijkheid zijn voor de meeste geïnterviewde musea prioriteiten. Zij integreren nieuwe perspectieven, zoals die van nieuwkomers, vluchtelingen en verschillende etnische groepen, in hun presentaties en activiteiten, evenals in de manier waarop zij publiek betrekken. Het provinciale museumbeleid ondersteunt deze initiatieven op diverse manieren.
- Lokale gemeenschappen spelen daarbij een belangrijke rol, inclusief jongeren en kwetsbare groepen. Er wordt samengewerkt met scholen, welzijnsorganisaties en lokale initiatieven. Deze

samenwerking vergroot de maatschappelijke inbedding van de musea en versterkt de verbinding met het publiek.

- Vrijwilligers vormen de ruggengraat van de musea. De musea benadrukken het belang van gemeenschapszin en het creëren van een omgeving waarin vrijwilligers zich verbonden voelen. Wel is en blijft het een uitdaging om het vrijwilligersbestand op peil te houden, vooral gezien de vergrijzing en de stijgende werkdruk binnen de musea, onder meer door de arbeidsintensieve trajecten rondom diversiteit en inclusie.
- Weinig musea houden zich op dit moment nog bezig met het koloniale verleden van hun collecties. Ook dat is terug te voeren op tijdgebrek: eerst is uitgebreid onderzoek hiernaar nodig, bijvoorbeeld.

2.2: Onderwijs

Op allerlei manieren verbinden musea zich met scholen en onderwijs. Soms in samenwerking met lokale partners, maar het organiseren en aanbieden van erfgoededucatie in de provincie is ook een belangrijke taak van LEU, die daarin optrekt met Kunst Centraal. LEU biedt ook educatietrainingen voor volwassenen en rondleiderscursussen aan. Met het Cultuurprogramma ontzorgen Kunst Centraal en LEU de musea door scholenbezoek te organiseren.

Ook op het gebied van onderwijs draagt het museumbeleid dus effectief bij.

Enkele voorbeelden:

- Museum Woerden organiseert regelmatig evenementen in samenwerking met scholen, en biedt participatiemogelijkheden door middel van storytellingprojecten, die bijdragen aan de verbinding met jongere generaties.
- Museum Spakenburg werkt samen met scholen, daarnaast betreft het museum ook jongeren via maatschappelijke stages.
- Het Volksbuurtmuseum biedt o.a. een educatieprogramma waarin oudere immigranten verhalen vertellen die door kinderen worden verwerkt in kunstwerken, wat bijdraagt aan de onderlinge culturele uitwisseling en de maatschappelijke functie van het museum.
- Museum Flehite zet van oudsher in op sterke educatieve programma's, die worden uitgebreid met digitale elementen. Het museum werkt samen met diverse educatieve partners, zoals het architectuurinstituut Fasade.

Conclusie 2.2 Onderwijs:

- De geïnterviewde musea hechten aan goede educatieve programma's voor het onderwijs, en zoeken daarbij ondersteuning van LEU, Kunst Centraal of lokale partners.

2.3: Fysieke toegankelijkheid

De musea hechten, net als de provincie, veel waarde aan een goede fysieke toegankelijkheid voor mensen met een beperking. Voorbeelden hiervan zijn verbeterde routeaanduidingen en de presentatie van

audiofragmenten voor slechthorenden. Historische panden blijven echter vaak moeilijk toegankelijk voor mensen die slecht ter been zijn, een probleem dat in veel gevallen niet eenvoudig op te lossen is.

Conclusie 2.3 Fysieke toegankelijkheid:

- De fysieke toegankelijkheid van monumentale museum panden vormen soms een onoplosbaar probleem, maar musea zetten zich in om de gebouwen en presentaties breder toegankelijk te maken voor mensen met een beperking.

Beleidsdoel 3: Het verhaal van de provincie Utrecht compleet en zichtbaar.

De Utrechtse musea vertellen allemaal onderdelen van het Verhaal van Utrecht. Dit beleidsdoel geeft richting aan de positionering van musea als toegangspoorten naar lokale geschiedenis, het plaatsen van verhalen in een breder provinciaal kader door het onderling verwijzen naar elkaar en het vergroten van de offline en online zichtbaarheid.

3.1: Online en offline zichtbaarheid

In lijn met het museumbeleid is er een publiekscampagne gelanceerd rond 'Het Verhaal van Utrecht'. Verder adviseert LEU musea regelmatig bij het digitaliseren van hun collectie, en bracht het Volksbuurtmuseum de afgelopen jaren (met behulp van een subsidie van het Mondriaanfonds) een groot deel van hun collectie online via het Utrechts Archief.

Hoewel digitalisering van groot belang is voor musea, blijkt het vaak een sluitpost te zijn door de dagelijkse werkzaamheden en de onderbezetting die op veel plekken heerst.

Om de fysieke zichtbaarheid te vergroten sluiten de geïnterviewde musea op allerlei manieren aan bij lokale evenementen, van Open Monumentendagen tot jaarmarkten. Ook vormen musea lokaal onderdeel van toeristische routes.

Conclusies 3.1 Online en offline zichtbaarheid:

- Hoewel de musea digitalisering heel belangrijk vinden, krijgt het bij veel musea vaak een lage prioriteit vanwege de dagelijkse werkdruk en de beperkte capaciteit.
- Musea sluiten wanneer mogelijk aan bij lokale routes en evenementen om hun zichtbaarheid te vergroten. Dit wel binnen de mogelijkheden van personele capaciteit. Onderlinge verwijzing naar andere musea gebeurt via de streekmusea-folder en de collectieve marketingcampagne, maar inhoudelijk spelen musea daar (nog) niet actief op in.

Rol van partnerinstelling LEU

In de evaluatie werd ook aandacht besteed aan de rol en inzet van Landschap Erfgoed Utrecht (LEU) als ondersteuningsorganisatie voor erfgoedinstellingen. De meeste musea kennen LEU vanuit de praktijk, vooral als adviseur op het gebied van digitalisering, educatie en het aanbieden van vrijwilligerscursussen. De inzet van LEU wordt zeer gewaardeerd, vooral in de rol van 'museumconsulent' met maatwerkadviezen.

LEU zelf geeft aan hun rol in het huidige museumbeleid als relatief klein te ervaren. Vooral op het gebied van marketing en het museumnetwerk ziet LEU kansen om meer bij te dragen. LEU vindt dat de visie op

digitalisering binnen het museumbeleid te veel afhankelijk is van individuele initiatieven van musea, en zou pleiten voor een stevigere collectieve aanpak via Utrecht Altijd. Voor het toekomstige museumbeleid ziet LEU bovendien mogelijkheden om bij te dragen aan thema's als inclusie en diversiteit.

Conclusie:

- De musea waarderen de inzet van LEU, zeker in de rol van museumconsulent voor individueel advies.
- LEU ziet voor het toekomstige museumbeleid kansen in meer aandacht voor digitalisering, inclusie en diversiteit en het betrekken van gemeenschappen, en een grotere rol voor LEU zelf.

Aanbevelingen provinciale museumbeleid.

Uit de evaluatie blijkt dat het huidige provinciale museumbeleid op veel onderdelen effectief is. Aangezien de beoogde beleidsdoelen tijd nodig hebben om verder te ontwikkelen, bevat het huidige beleid in wezen al de basis voor continuering. Op basis van de evaluatie en de daaruit getrokken conclusies kunnen de volgende aanbevelingen worden geformuleerd.

- Het continueren van de provinciale subsidieregeling 'Versterking streek- en kasteelmusea' is zeer wenselijk. De aanvraagprocedure zou echter toegankelijker en laagdrempeliger moeten worden gemaakt.
- Veel musea zien het uitbreiden en in stand houden van het benodigde aantal vrijwilligers als een grote en groeiende uitdaging. Dit onderwerp verdient de komende jaren speciale aandacht binnen het streekmuseumbeleid.
- De inzet van het Erfgoed Expert Team in vernieuwingsvraagstukken van musea kan door betere bekendheid en zichtbaarheid van het team worden vergroot.
- De collectieve marketingcampagne verdient een brede terugkoppeling naar de musea, zodat zij zich bewust worden van de inzet en de behaalde resultaten. Op basis daarvan kan een gezamenlijke afweging worden gemaakt over een vervolg.
- Het museumnetwerk verdient zeker een vervolg. Het kan overwogen worden om hierbij eenmaal per jaar de grote musea uit de provincie Utrecht te betrekken.
- Diversiteit, inclusie en brede (fysieke) toegankelijkheid blijven belangrijke thema's voor musea. Deze onderwerpen verdienen het om ook de komende jaren vanuit het beleid te worden gestimuleerd en ondersteund, aangezien ze de maatschappelijke rol en functie van musea versterken.
- Goede educatieve programma's voor het onderwijs blijven ook van groot belang: hiermee wordt bij uitstek jeugd bereikt. Ondersteuning van LEU draagt daar effectief aan bij.
- Digitalisering blijft een belangrijk aandachtspunt. Het platform UtrechtAltijd verdient daarom blijvende focus in het voortzetten van het beleid, evenals de individuele ondersteuning van musea in hun digitaliseringsproces. UtrechtAltijd biedt een toegankelijke manier om het Verhaal van Utrecht beter vorm te geven, vooral omdat individueel initiatief van de musea hiervoor momenteel ontbreekt.
- Het is belangrijk dat de provincie, in samenwerking met LEU, zorgvuldig een realistische keuze maakt voor de thematiek, omvang en vorm van hun inzet binnen het doorlopende museumbeleid. Het museumconsulentschap en maatwerkadvies zouden hierbij een prominente rol moeten spelen.

Colofon

Opdrachtgever: Provincie Utrecht/Samantha Hassink-Burbidge (Publiek en Erfgoed/CER)

Opdrachtnemer: De Culturele Zaak/Mirjam Blott

Amerongen, december 2024

www.deculturelezaak.nl